

Systematiskt kvalitetsarbete i förskolan – NCS utbildning för språk-, läs- och skrivutvecklare i förskolan, september 2018

Dagens innehåll:

- Systematiskt kvalitetsarbete – vad är det?
- Uppföljning, utvärdering och analys – några principer och metoder!
- Det systematiska kvalitetsarbetet och rollen som språk- läs- och skrivutvecklare i förskolan!

Erfarenhetsutbyte och diskussioner med koppling till arbetet på hemmaplan varvas med föreläsningar!

jan.hakansson@lnu.se

0708-342498

Kvalitetsarbetets syfte

”Syftet med det systematiska kvalitetsarbetet är att säkra och ge underlag för att de nationella målen ska uppnås. Huvudmannens ansvar för utbildningens genomförande innebär att se till att det vidtas åtgärder för förändring och förbättring, när brister synliggörs via det systematiska kvalitetsarbetet.”

(www.skolverket.se/skolutveckling/kvalitetsarbete)

Grunddrag i ett systematiskt kvalitetsarbete

Rutiner och strukturer som visar:

- Vilka nationella mål (i läroplanen) eller andra mål som står i fokus (***innehåll***).
- Vilka verktyg och underlag som används, t.ex. självvärderingar, enkäter, observationer, intervjuer, betygs- och provresultat osv. samt sättet att analysera och dokumentera (***metoder för uppföljning och utvärdering***).
- När och hur det systematiska kvalitetsarbetet kommuniceras och vem som ansvarar (***process***).

(jfr Håkansson, 2013; www.skolverket.se)

Centrala kvalitetskrav i alla skolformer!

Mål och riktlinjer i läroplaner

- Normer och värden
- Kunskap, utveckling och lärande
- Ansvar och inflytande
- Samverkan fsk/sk och hem
- Övergång och samverkan
- Skolan, omvärlden och utbildningsval
- Betyg och bedömning
- Rektorns och fskchefens ansvar

Förutsättningar för genomförande

- God miljö för lärande
- Personal
- Organisation
- Resurstilldelning

Varför så viktigt med uppföljning och utvärdering i förskolan (Lpfö 2.6)?

- Betydelse för barns utveckling och lärande.
- Betydelse för förskolans utveckling.
- Genom dokumentation, uppföljning och utvärdering urskilja aspekter i verksamheten som har betydelse för barns välbefinnande, lek, utveckling, lärande och förändrade kunnande.
- Läroplanens mål är utgångspunkten för allt kvalitetsarbete i förskolan!

Vad vet vi om värdet av systematiskt kvalitetsarbete (vetenskaplig grund I)?

- Rektorer i framgångsrika skolor samtalar oftare om resultat och skolutveckling (Ärlestig, 2008; 2010).
- Potential för lärande genom SKA men kräver särskild ledarkompetens (Håkansson, 2006; 2016; 2017).
- Balansen mellan administrativa och pedagogiska behov en nyckelfråga (Lundahl, 2006).
- Skolor med utvecklat självvärderingsarbete uppvisar högre kvaliteter i undervisnings- och lärandeprocesser (Hofman m.fl., 2009)

Vetenskaplig grund (II) i det systematiska kvalitetsarbetet – generella aspekter

- Att vara informerad om forskning
- Att utveckla ett forskningsrelaterat förhållningssätt genom utbildningsinsatser
- Att använda forskningsresultat i sitt förbättringsarbete och i den dagliga undervisningen
- Att iscensätta ett interaktivt och löpande samspel mellan forskning och beprövad erfarenhet i det konkreta utvecklingsarbetet genom t.ex. kollegialt lärande

(jfr Håkansson & Sundberg, 2016)

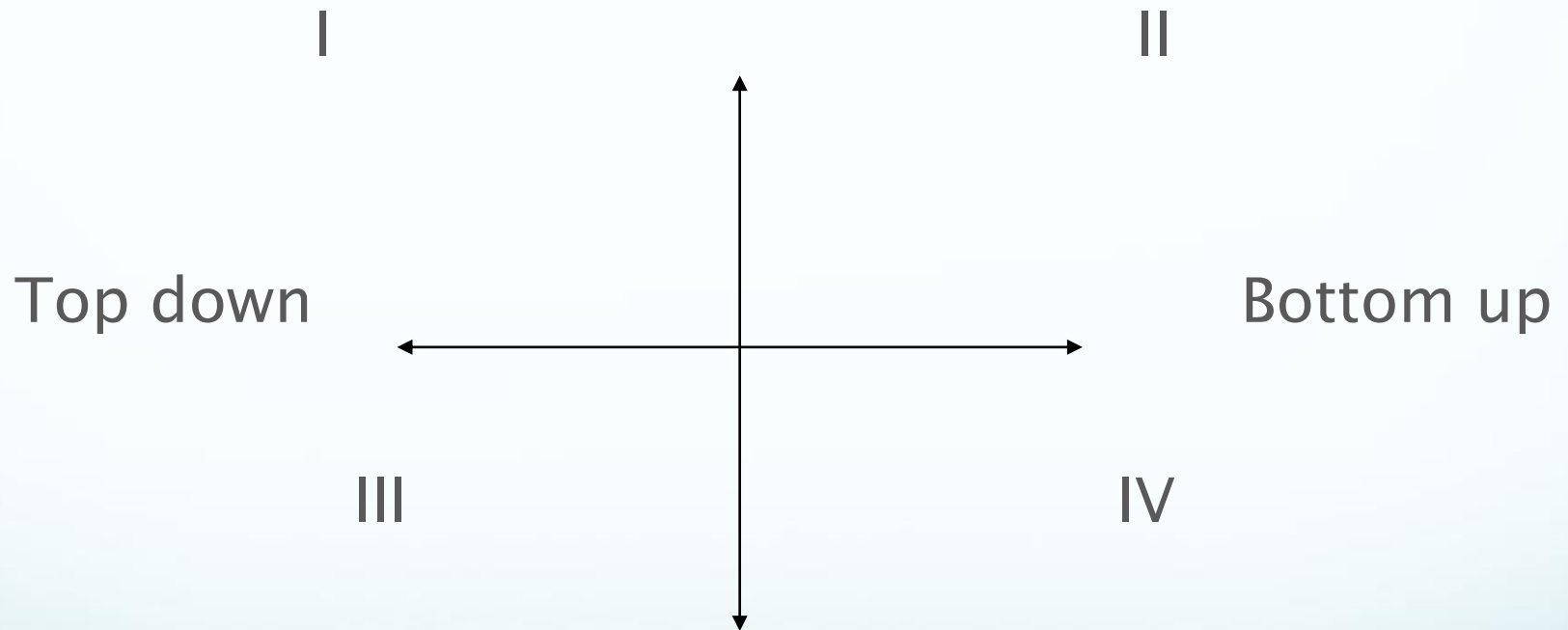
Likheterna med vetenskaplig metod (vetenskaplig grund III)

Systematiskt kvalitetsarbete som ett undersökande förbättringsarbete utifrån vetenskaplig metod:

- Urval
- Datainsamling
- Analyser
- Slutsatser

Det systematiska kvalitetsarbetet som ett spänningsfält av olika intressen och behov

"Systemets" villkor och behov

Pedagogiska villkor och behov

Diskussion 1

- 1) Utgå från "Att förbereda inför utbildningstillfälle 2"!
- 2) Gå laget runt och berätta kort vilka frågor du funderat över under läsningen!
- 3) Välj ut vilken/vilka fråga/frågor ni vill börja att diskutera!
- 4) Avsluta diskussionen med att välja ut en fråga som ni vill ha kommenterad från Jan och/eller Skolverkets representanter!

Målen är viktiga – men vilka?

- Enligt skollagens 4 kap. 5§ ska inriktningen på det systematiska kvalitetsarbetet vara att de nationella målen uppfylls.
- Förskolan har 30 mål och 53 riktlinjer
- Vilka nationella mål och riktlinjer ska kontinuerligt följas upp (t.ex. med tanke på språk- läs- och skrivutvecklingen hos barn och elever?)

Målen viktiga – men varför?

”Om man inte vet vart man ska, är det ingen idé att skynda sig. Man vet ju ändå inte när man är framme”.

Nalle Puh

Målen viktiga – men varför?

Alice: ”Vill du vara snäll och tala om hur jag ska gå för att komma härifrån.”

Katten: ”Det beror mycket på vart du ska.”

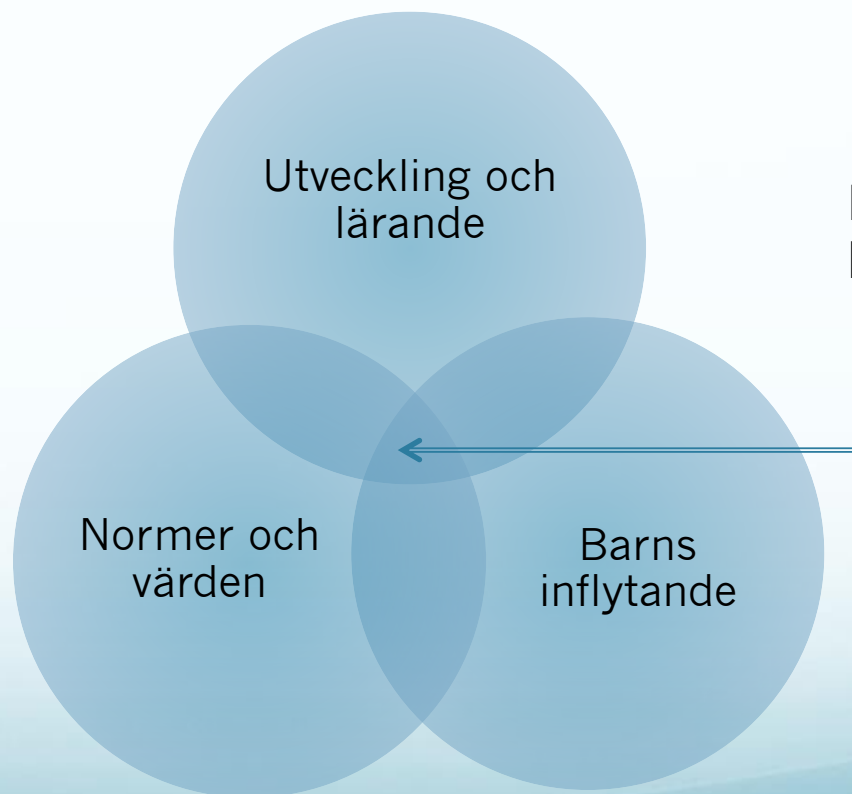
Alice: ”Det betyder inte så mycket vart.”

Katten: ”Då kvittar det åt vilket håll du går.”

Ur Lewis Carroll, *Alice i underlandet*

Förskollärare ska ansvara för ...

... att dokumentation, uppföljning, utvärdering och analys omfattar hur läroplansmålen integreras med varandra i det pedagogiska arbetet (Lpfö 98, s. 15).

Kan man tänka så här?

Det finns en punkt där alla mål möts!

OBS! Ansvarsfördelningen arbetslag, förskollärare, förskolechef

Vilka mål väljs ut i förskolans kvalitetsarbete?

Exempel från forskning kring förskolechefers ledning av SKA:

- Barns lärprocesser och intressen som utgångspunkt för dokumentation och jämförelser med läroplanen
- Balansen mellan helhet (alla läroplanens mål) och delar (urval av läroplansmål som vägleder dokumentationen)
- En lösning: Urval av mål från varje innehållsrubrik i läroplanen 2.1-2.3
- Medvetenhet om hur urvalsfrågan kan hanteras
- I enstaka fall styrning från huvudmannen

Håkansson (2016). Organising and Leading Systematic Quality Work in the Preschool – Preschool Managers' Perspectives. *School Leadership & Management*, 36 (3): 292-310.

Att leda systematiskt kvalitetsarbete i förskolan

Att hantera form och innehåll (administration och pedagogik) – en utmaning!

*”Vi har haft så många kvalitetsarbeten och olika hjul. Varje gång tar det halva tiden att fatta vad man ska göra och sen har det kommit nya ... nu är det det här. Nu är vi inne på tredje hösten med detta och då blir man inte så fast vid formuläret utan blir mer fokuserad på innehållet”
(förskolechef 1).*

Håkansson (2016)

Den övergripande organisationen och styrningen av det systematiska kvalitetsarbetet

- Alla förskolor har någon form av kontinuerlig dokumentation, planer, reflektionsdokument som SKA bygger på.
- Den tidsmässiga (och ibland även den innehållsmässiga) styrningen finns vanligen i någon form av årshjul.
- Om man arbetar projekt- eller temainriktat kommer innehållsstyrningen "bakvägen", dvs. man undersöker i efterhand vilka läroprocesser som kan knytas till målområden i Lpfö.
- Organisatoriskt styr och leder förskolechefen genom olika grupper. Ett flertal olika namn på grupper som på ett eller annat sätt genomför och kommunicerar runt SKA.

(Håkansson, 2016)

Att förstå meningen med SKA – en utmaning

”Har inte personalen förstått kopplingen mellan det systematiska kvalitetsarbetet och den dagliga verksamheten kan här uppstå en kamp för att man inte vill göra detta och att man gör utan mening och detta skapar inte framgång i verksamheten eller för den enskilde individen” (förskolechef 2).

”Många har jobbat länge och alla har inte förstått det nya uppdraget. Man känner sig som en idiot och det går ut över arbetet med barnen. En form av tillkortakommande – att man inte är good enough. För mig är det ändå viktigt att i text skriva ner hur man tänker” (förskolechef 3).

(Håkansson, 2016)

Arbetet med målen bedrivs på ...

- Huvudmannanivå (politik, styrelse, förvaltning)
- Enhetsnivå (förskola, förskolechef)
- Arbetslagsnivå
- Gruppnivå (t.ex. undervisning i förskolan)
- Individnivå (t.ex. dokumentation av varje barns utveckling)

Principer för konkretisering av mål se Håkansson (2013, s. 23-55)

Det systematiska kvalitetsarbetet på huvudmannanivå

- En samlad bild av utbildningens kvalitet inom huvudmannans verksamhet.
 - Uppföljning och analys av kunskapsresultat, övriga läroplansmål och bestämmelser, men också analyser av
 - variationer mellan enheternas resultat och måluppfyllelse,
 - likvärdigheten i skolors bedömning och betygssättning,
 - hur organiseringen av förskole- och skolenheter påverkar måluppfyllelsen och
 - hur resurs- och ledningssystem påverkar måluppfyllelsen
- (jfr Skolverket, 2012)

Diskussion II

- Hur uppmärksammas språk-, läs- och skrivarbetet i det systematiska kvalitetsarbetet på:
 - huvudmannanivå (politik, styrelse, förvaltning)?
 - enhetsnivå (förskola, avdelning)?

Fundera på:

- Vilka mål som väljs ut!
- Vilka uppföljningar och utvärderingar som sker!
- Vilket utvecklingsarbete som pågår!

Uppföljning, utvärdering och analys
– några principer och metoder!

Viktiga begrepp – uppföljning och utvärdering (i förskolan)

- *Uppföljning*, dokumentation och analys av varje barns utveckling och lärande, men även uppgiftsinsamling mer allmänt (enkäter, självvärderingar, samtal etc.) – **uppföljning neutral och beskrivande**
- *Utvärdering* av hur väl förskolan tillgodoser barnens möjligheter att utvecklas och lära i enlighet med målen – **bedömning av kvaliteter i den pedagogiska praktiken**

(Jfr Lpfö -98, rev. 2010; Håkansson, 2013)

Förutsättningar för analys – hur kan läroplanen tolkas?

Analys av

... hur barns **förmågor** och **kunnande** kontinuerligt **förändras** inom **målområdena** ...

Dvs. jämförelser över tid av t.ex. barns ord och handlingar inom specificerade målområden

OCH

... **förutsättningar** för utveckling och lärande som förskolan bidrar med.

Dvs. Kvalitetsbedömningar av t.ex. förutsättningar, organisation, struktur och genomförande inom samma specificerade målområden (jfr Lpfö s. 15)

Barns förändrade kunnande – forskare undersöker

T.ex. kvalitativa ”språng” i barns agerande vid sagoläsning:

1. Uppmärksamhet
2. Agerande
3. Inferens och utvidgning
4. Integration

I förskolor med hög kvalitet fler observationer av
”avancerade” kategorier (3 och 4)

(Sheridan, Pramling & Johansson, 2011)

Lärarens agerande vid bokläsning – forskare undersöker

- Läsa texten precis som den är
- Berätta innehållet
- Dramatisera läsningen med rösten
- Läsa och involvera med frågor och utvikningar, anpassade till respektive barn

Lärarens sätt att läsa påverkar barns språkutveckling!

(Sheridan, Pramling & Johansson, 2011)

Kvalitetsbedömningar av verksamheten inom specifika områden i relation till befintlig dokumentation om barns utveckling och lärande

Skolverkets material BRUK för självskattning t.ex. av arbetet med språkutveckling:

Vi låter barnen regelbundet lyssna till berättelser, själva berätta och associera fritt samt tillsammans med andra skapa berättelser (BRUK 3.6.4).

Stämmer: inte alls, till viss del, till stor del, helt

Vi ger barnen regelbundna tillfällen att tillsammans med andra barn och med vuxna samtala om böcker och bilder, ställa frågor, kommentera och ta del av andras uppfattningar (BRUK 3.6.5).

Stämmer: inte alls, till viss del, till stor del, helt

Kvalitetsbedömningar av verksamheten inom specifika områden i relation till befintlig dokumentation om barns utveckling och lärande

SKL:s material SAMSA för självskattning av t.ex. språk och kommunikation:

Låg nivå	Mellannivå	Hög nivå
Språkutveckling ses i första hand utifrån språkproduktionsperspektiv; grammatisk form, ordförråd	Barnens språkliga medvetenhet främjas liksom deras intresse för symboler och skrift. Dialog, argumenterande och förhandlande uppmuntras ... osv	Språk och kommunikation samt läs- och skrivutveckling utmanas medvetet utifrån barnens intressen och förmågor och utnyttjar medvetet olika språkgenrer. Osv
Lärmiljö	Lärmiljö	Lärmiljö
Arbetssätt	Arbetssätt	Arbetssätt
Dokumentation och uppföljning	Dokumentation och uppföljning	Dokumentation och uppföljning
Delaktighet	Delaktighet	Delaktighet
Helhet - läroplan	Helhet - läroplan	Helhet - läroplan

Forskning kring att leda systematiskt kvalitetsarbete och analys i förskolan – några inblickar

Håkansson (2016). Organising and leading systematic quality work in the preschool – preschool managers' perspectives. *School Leadership & Management* 36 (3), 292-310.

Att dokumentera barns utveckling och lärande – HUR och NÄR?

- ”Frihet” och variation i sätten att dokumentera: anteckningar med papper och penna, film, intervjuer, pedagogisk dokumentation, foto, loggböcker, reflektionsdokument, bilder + text, pärmar, lappar
- Att se förändrat kunnande hos barnen – en utmaning men ...
- Vissa förskolor redovisar framsteg i att se förändring i barns förmågor och kunnande genom dokumentationen (främst på gruppnivå, ev. också individnivå)
- Kontinuerlig dokumentation en ambition – men koncentration inför utvecklingssamtal och förutbestämda perioder av tematiskt arbete eller projektorienterat arbete. (Håkansson, 2016)

Hur synliggöra ”den omärkliga” förändringen i barns kunnande?

”Det som måste till är en kunskap och medvetenhet kring hur vi dokumenterar och synliggör ett utgångsläge i barnens kunnande/lärande för att ha något att jämföra med och kunna se om det skett någon ökad kunskap eller i utvecklingen. Det glömmet vi lätt. Det är därför det är så svårt att utvärdera och följa barnens lärprocesser, vi har inget utgångsläge. Jag tror det beror på en rädsla för att vi hamnar i bedömning av barn” (förskolechef 4).

(Håkansson, 2016)

Vad är analys?

Ordet analys nämns 19 gånger i Allmänna råd, måluppfyllelse i förskolan (Skolverket, 2017), t.ex.

- ... analysera barns lärprocesser och lärstrategier.
- ... analysera behovet av kompetensutveckling.
- Barnkonsekvensanalys (3 ggr)
- ... analysera hur de organisatoriska förutsättningarna för utbildningen kan utvecklas.
- ... analysera hur undervisningen utmanar och stimulerar barns utveckling och lärande (fsklärare)

Vad är analys?

- Analys handlar om att lösa upp/dela upp något och grundligt undersöka delarna!
- Analys har ett innehåll (vad) och en form (hur)!
- Analys riktar sitt fokus mot något (objekt)!
- Analys bygger (i allmänhet) på olika typer av underlag ("bilder av verkligheten")!
- När analysen är färdig, en syntes = att sätta samman till en helhet = ny kunskap

Analys i det systematiska kvalitetsarbetet

ANALYSERA "BAKÅT"

- 1) Analysera vad som påverkat måluppfyllelsen bakåt i tiden!
- 2) Om orsakerna till måluppfyllelsen är oklara – ta reda på mera och analysera igen!

ANALYSERA "FRAMÅT"

- 3) Analysen som underlag för dialoger om utvecklingsbehov!
- 3) Identifiera utvecklingsområden och besluta om insatser för att bättre nå målen!

(jfr Skolverket, 2012)

Olika analysformer i relation till underlagen!

Att jämföra: t.ex. barns förmågor och kunnande vid olika tidpunkter (i relation till utvalda målområden).

Att tolka: t.ex. barns kvalitativt olika sätt att agera och kommunicera (i relation till utvalda målområden).
Jfr begreppen GÖRA, VETA, KUNNA, FÖRSTÅ

Att förklara: t.ex. hur förskolans insatser (förutsättningar och genomförande) kan ha inverkat på barns utveckling och lärande enligt ovan.

Att problematisera: t.ex. relatera till forskning; upptäcka motsägelser; ställa sig nya frågor

Att diskutera!

- Läs igenom självvärderingsmaterialen kring språkutveckling från Skolverket och SKL.
- Diskutera i gruppen:
 - hur relevanta kriterierna är!
 - om något saknas eller kan tas bort!
 - hur de används eller kan användas!

Analysens fokus

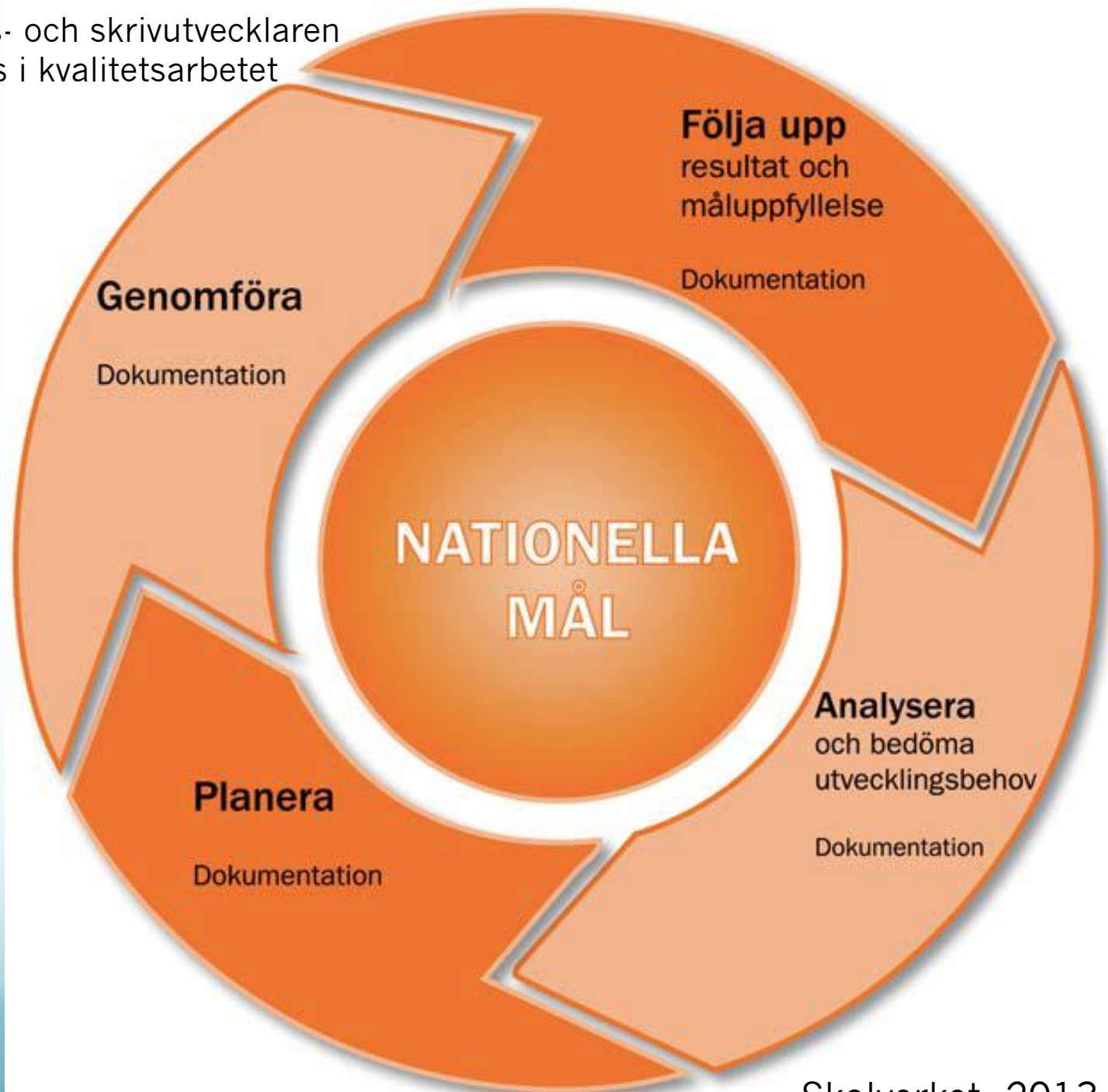
Fokus (1)

- Normer och värden
- Utveckling och lärande
- Barns inflytande

I relation till fokus (2)

- Övriga läroplansområden (riktlinjer)
- Undervisning och andra arbetsprocesser
- Övergripande kvaliteter i förskolan
- Förutsättningar och resurser
- Organisation, styrning, ledning

Det systematiska
kvalitetsarbetet och rollen
som språk- läs- och
skrivutvecklare i förskolan

Uppföljningen

Exempel på områden att följa upp:

- Förskollärares kompetens och behov av kompetensutveckling,
- Förskollärares språk- och kommunikationsutvecklande arbete,
- Barns läs- och skrivutveckling,
- Samarbeten, t ex mellan förskollärare och bibliotek.

(jfr Skolverket, 2013, s. 11)

Att planera uppföljning – diskussion/workshop

Vad vet vi om:

- Förskollärares kompetens och behov av kompetensutveckling?
- Förskollärares språk- och kommunikationsutvecklande arbete?
- Barns läs- och skrivutveckling?
- Samarbeten, t ex mellan förskollärare och bibliotek?
- Andra relevanta områden?

Vad behöver vi veta mera om? Hur ska detta göras (urval, målgrupper, metoder för datainsamling, dokumentation och analys etc)?

Vilka förutsättningar finns att genomföra uppföljningen (tid, resurser, kompetens etc)?